

Malören

Riksintresse kulturmiljö, Kalix kommun

Länsstyrelsen
Norrbotten

Fyrvaktarbostället i enkel faluröd klassicism.

Omslagsfoto: Malören. Foto: Riksantikvarieämbetet.

Malören BD 30

Motivering

Kronoholme i utsatt läge i ytterskärgården. Ön har varit en värdefull fiskeplats sedan tidig medeltid. Dagens miljö speglar tydligt sjöfarten och lotsväsendet under 1700-talet och 1800-talet fram till idag. (Fiskeläge, kommunikationsmiljö, fornlämningsmiljö).

Historiskt sammanhang

Ett givande fiske av löja och strömming kring denna utpost i havsbandet gjorde ön till ett viktigt fiskeläge, framförallt för befolkningen på östra sidan Bottenviken, Torneå och Karlö. Fiskelägets betydelse avspeglas i kapellet som har en ovanligt utmärkande gestaltning och ibland kallats "skärgårdens domkyrka".

När Sverige 1809 förlorade Finland hamnade Malören på den svenska sidan. Vid samma tid ökade sjöfarten i betydelse. I takt med att fartygen både blev flera och allt större och mer havsgående, blev Malören allt viktigare som inseglingssmärke. 1832 byggdes en ny fyrbåk och ön fick sin första lots stationerad på plats. Vid 1800-talets mitt tillkom en fast kår av "kronolotsar" och samtidigt byggdes en fyr. Lotsväsendet fanns kvar på ön fram till 1967, då gränsjägarbataljonen tog över.

Påtaglig skada på riksintresset kan uppstå t.ex. genom

- ny bebyggelse som bryter bebyggelsestrukturen på ön
- förvanskning av bebyggelsens karaktär och skala
- ett ökat inslag av gränsmarkörer som privatiserar miljön
- fortsatt omdaning av bodar till stugor
- muddringar som skadar skeppsvraken i vattnen närmast ön
- nya konkurrerande landmärken
- bristande förvaltning, omgestaltning eller rivning, av fyren, huvudbryggan, lotsstationen, gatubelysningen och andra tekniska anläggningar som hör till sjöfarten
- upplag av muddringsmassor etc på ön
- brott i siktlinjerna mot Sandskär.

Riksintressets uttryck

Det strandade fartygsvraket på sydöstra udden och vraken i vattnen kring ön som vittnesbörd om sjöfartens utsatta situation mellan vädrets makter och de grunda vattenen.

Sjömansgraven från 1830-talet inramad av kätting mellan naturstenar.

De fria siktlinjerna mot Haparanda Sandskär.

Fyrvaktarbostället i enkel faluröd klassicism, med 1890-talets fyr byggd intill gaveln.

Lämningarna efter två tidigare fiskelägen i form av husgrunder, spismursrösen, gistgårdar m.m., öst och väst om den nuvarande bebyggelsen.

Fyrbåksgrunden och de tre labyrinterna.

Det spånklädda och rödfärgade fyrtornet i trä från 1851.

De låga, röda, långsmala stugorna i gles rad, längs en betonggjuten promenadstig. De enkla gavelställda och rödfärgade bodarna på rad nedanför stugorna.

Belysningsstolparna utmed betongstigen som uttryck för platsens åretruntbemanning. Karaktären av allmänning, med få gränsmarkörer mellan stugorna.

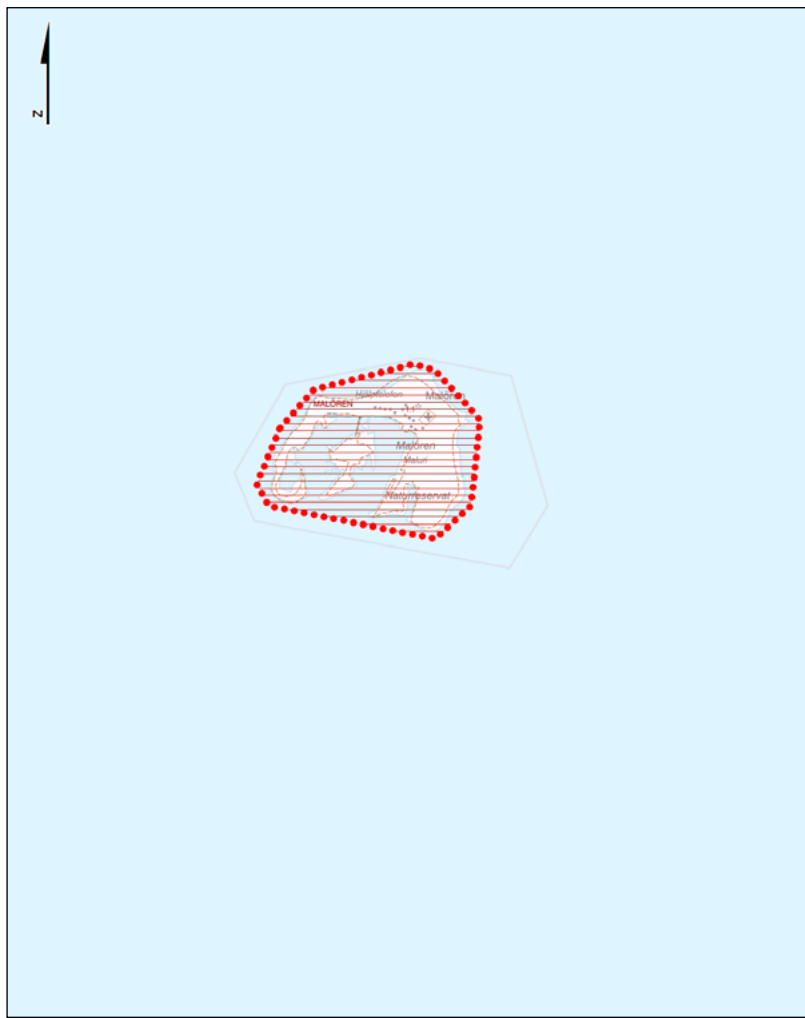
Det faluröda åttkantiga 1700-talskapellet, på avstånd från stugorna för att även kunna fungera som sjömarke. Kapellets distinkta åttkantiga form och ett högt, brant tak som påminner om samtida träkyrkoarkitektur kring Bottenviken.

Bryggan byggd i fackverkskonstruktion av trä från 1950-talet, ett avtryck från lotsepokens sista tid på ön.

Lotsuppassningsstationen, som togs ur drift 1967, i enkel funktionalistisk stil.

Kartan visar riksintressets avgränsning. Karta: Lantmäteriet.

Om riksintressen för kulturmiljövård

Bestämmelser om riksintressen för kulturmiljövård finns i Miljöbalken 3 kap 6 §. Det är Riksantikvarieämbetet som tar beslut om att ett område är riksintresse för kulturmiljö.

Områden av riksintresse prövas i ärenden som handlar om ny eller ändrad markanvändning, som bygglov och detaljplanläggning, vid väg och järnvägsbyggen, i ärenden som gäller vindkraft, gruvbrytning m.m.

En kulturmiljö av riksintresse är ett område som tydligare än andra speglar en epok eller betydelsefull historisk samhällsprocess.

Riksintresseområden kan tåla olika typer av förändringar. Gränsen för vad som tillåtet går vid "påtaglig skada".

Påtaglig skada uppstår när upplevelsen av det historiska sammanhang, eller den epok som miljön representerar, blir kraftigt störd eller försvinner. Påtaglig skada kan även uppstå till följd av åtgärder som sker utanför områdets gräns.

Foto: Länsstyrelsen i Norrbottens län om inte annat anges

Tillsammans för Norrbottens bästa

lansstyrelsen.se/norrboten

Länsstyrelsen
Norrbotten